

ר' בערקה' שייף, מספר הסיפור, עם דודו ר' בצלאל
שחזר מהשבי הגרמני וממחנות העבודה בסיביר

מעגלים נסגרים וסיפורים מרתקים נפתחים

הכתבה הבאה אוצרת בתוכה יריעת חיים מרתקת ועוצרת נשימה שמתחילה במופת מדהים שהתחולל בברכתו של כ"ק אדמו"ר הריי"צ באותם ימים קודרים ואפלים מאחורי מסך הברזל, בטרם פרצה מלחמת העולם השנייה, ומסתיימת במופת מדהים לא פחות שהתחולל בברכתו של הרבי מלך המשיח בשנת תשל"ב. את יריעת החיים הזאת מספר בכישרון רב, פרט אחר פרט, נדבך אחר נדבך, מי שליווה חלקים נרחבים מהסיפור וחווה את חלקם בעצמו, הרב **בערקה' שייף**, מקים ומנהל ישיבת 'אור שמחה' בכפר חב"ד.

מאת נתן אברהם

ה

תרגשות רבה מבצבצת מקולו של הרב שיף שעה שהוא מגולל בנוסטלגיה רבה את מאורעות הימים בהם התרחש הסיפור הזה. ניכר בברור, שלמרות השנים הרבות שחלפו מאז ארעו הדברים, הם חקוקים אצלו בנפש.

סיפור מרתק ומדהים זה מאפשר הצצה נדירה ומיוחדת לאותם חיים יהודים מפכים ומלאי עוצמה ואמונה שליוו רבים מחסידי חב"ד שחיו תחת שלטון העריצות הסובייטית, כמו גם שלטון צמא הדם של הנאצים. תחת שני המשטרים הללו שמרו החסידים באדיקות רבה על אש האמונה וקיום התורה והמצוות גם כשהסכנות ארבו בכל צעד ושעל ובכל פינה.

ביקש את ברכת אדמו"ר הריי"צ.
הסבא ר' ירחמיאל חדש

ברכה מהרבי לחיים ארוכים

"סבי מצד אמי הוא החסיד הרב ירחמיאל חדש ע"ה. רעייתו, סבתי, הייתה אחותו של המשפיע בבית חיינו הרב שמואל לוויטין ע"ה. שניהם היו חסידים ומקושרים עוד אל הרבי הרש"ב, ששלחם לאחר חתונתם אל העיר פטרוזבודסק הממוקמת בצפון רוסיה, לא הרחק מלנינגרד. סיבת שליחותו לשם הייתה מפני ששם התגוררו יהודים הידועים בשם 'קנטוניסטים', שנחטפו בילדותם על ידי חיילי הצאר מבית הוריהם וגוייסו בכח הזרוע לצבא. במשך השנים גודלו בפנימיות צבאיות כחיילים לכל דבר, שם הורחקו בכח מכל סממן יהודי. הם שירתו בצבא כעשרים וחמש שנים, ונחשבו לנאמני חייליו של הצאר. השנים הרבות בצבא השכיחו מהם את ערש ילדותם היהודית, את החינוך בבית אבא וסבא, את התורה ומצוותיה ואת הווי החיים היהודי.

מתוך אלפי ילדים חטופים שחויילו, היו קבוצות בודדות שעדיין זיק יהודי דלק בלבם, ובכל מקום שפגשו ביהודים, נזכרו בשורשיהם. אלה, לאחר שחרורם, עברו להתגורר ביחד בערים שונות כדי להמשיך להחזיק זה את זה. הרבי הרש"ב, הרועה הנאמן של הדור, היה שולח את חסידיו אל יהודים אלה בכדי לחזקם ולעוררם, ולהצית בלבם מחדש את אש התורה ויראת שמים. רבים מאותם קנטוניסטים שבו בתשובה שלימה, יראים במידות ובאהבת הקב"ה, בעקבות הפעילות הענפה של השלוחים-החסידים – ביניהם היה גם סבי הרב ירחמיאל חדש.

מפקדי הצבא הרוסים לא הסתירו מהם את הסכנה הגדולה הכרוכה במבצע, והכינו אותם לכך שהם שמים את נפשם בכפם, אך למען 'אמא רוסיה' הכול מותר. כל אחד מהחיילים הורשה לכתוב מכתבים ליקיריו ולבני משפחתו; היה ברור שאיש מהם כנראה לא ישוב בחיים אל ביתו ומשפחתו...

בעת שהותם בעיירת שליחותם, נולדו לסבי ולסבתי ארבע בנות ובן אחד שזכו ברבות השנים להקים משפחות חסידיות לתפארת. בנים נוספים שנולדו לו, נפטרו בהיותם בגיל צעיר מאוד לאחר שחלו במחלות חשוכות מרפא. תחושות של שוד ושבר אפפו אותם בעת שבנם יחידם מחמדס, אלחנן בצלאל נפל אף הוא למשכב והרופאים לא מצאו מזור למחלתו. בהלה גדולה אחזה בהם. הרבי הרש"ב הסתלק מהעולם זמן לא רב קודם לכן, והם לא ידעו לשית עצות בנפשם. העובדה שכבר חוו פטירה של כמה מילדיהם הפחידה אותם

כהוגן.

הם מיהרו אפוא לארוז את חפציהם ולנסוע אל הרבי הריי"צ בכדי לבקש את ברכתו, בעוד שפתותיהם לא חדלות למלמל פרקי תהילים. ברטט ובזיע עמד סבי לפני הרבי והתחנן על בנו יחידו שישרוד את מה שלא שרדו אחיו. רחמיו של הרבי הריי"צ נכמרו על הסבא, והוא הבטיחו כי אל לו לדאוג, ובנו זה יצא ממחלתו בריא ושלם ואף יזכה לחיות חיים ארוכים. הרבי הוסיף וביקש שיוסיפו לו את השם 'אלתר'.

בשמחה רבה ועם הרבה אמונה, יצא סבא מחדר הרבי.

סיפור זה אירע כשהילד היה בן שמונה. ברכת הרבי הריי"צ, מיותר לציין, התממשה במילואה, ובתוך מספר ימים הילד הבריא וחזר לעצמו כאילו לא אירע דבר.

הכדור עצר בנס

מילמטרים ספורים לפני הלב

שנתיים לפני שפרצה מלחמת העולם השנייה, עקרו סבי וסבתי מהעיר פטרוזבודסק אל פרבר של עיר הבירה מוסקבה, שם תפסה אותם המלחמה. ארבעת בנותיו: מלכה, בלה, פרידה, ודובה הקימו כבר בתים חסידיים. מלכה נישאה עם אבי הרב יוסף שיף שהיה שו"ב והם בנו את ביתם בעיר וורוניז' שם נולדתי.

הבן היחיד בצלאל שחזר לחיים בזכות ברכתו של הרבי הריי"צ, היה היחיד שהיה רווק ובצוק העיתים גויס לצבא האדום במטרה לבלום את התקדמותם של גייסות הגרמנים ימח שמים. מאוחר יותר גויס לצבא גם אבי יחד עם חסידים רבים, שנאלצו להצטרף למאמצי הבלימה הרוסיים.

אמי העתירה תפילות רבות ותחנונים אינספור לפני היושב במרומים על אבי שיחזור משדות הקרב הביתה בריא ושלם בנפשו ובגופו. במרבית המקרים החזיתות הפכו לשדות קטל של רבבות חיילים רוסיים שנשלחו בעיניים פקוחות מול הסכנה.

תפילותיה של אמי ודמעותיה התקבלו, ובתום שירות של שנה, חזר אבי לסמרקנד, לשם היגרה משפחתנו בנתיים, כמו אלפי משפחות יהודיות נוספות, מאימת הצורך הנאצי. אבי שוחרר באמצע המלחמה לאחר שנפצע בידו הימנית והיה משותק. מאז לא יכול היה להשתמש בה עוד עד יום פטירתו. הוא סיפר לנו שנשלח עם עוד מאות חיילים

המרכזי נקרא היה 'מחלה' בו היו מתפללים חסידים רבים בצוותא עם יהודים בוכריים מקומיים. כטוב לבם של המשתתפים ביין, החליט אבי לעשות רכבת אנושית של יהודים מביתנו אל בית הכנסת בעוד אבי צעד בראש. כך ללא חשש צעדו מאות יהודים שמחים וצוהלים בחוצות סמרקנד. לצערנו וליגון לבנו וללב החסידים שנותרו בעיר בשנת תש"כ ולא יצאו בעשאלונים בשנת תש"ו, החזיר אבי את נשמתו בדמי ימיו, והוא בן חמישים ושתיים שנה בלבד.

לימוד תניא בזמן העבודה

בשמונה השנים בהן סבל אבי מייסורי מחלתו, הוא סייע לי ולאחי הגדול אריה לייב להקים מפעל בו היינו מייצרים שלטי עבודה קטנים. אלו הוזמנו אצלנו ממפעלים שונים באזור בכדי להטביע אותם על מוצריהם השונים ועליהם היה חקוק הסברים לתפעול המוצר וכדומה. הייתה לנו סייעתא דשמיא, והמפעל התפתח במשך הזמן באופן מרשים. בינתיים אבי נפטר לבית עולמו, ואחי הגדול אריה-לייב שהתחתן באותם ימים עם צעירה ממוסקבה, עבר להתגורר עימה בעיר הולדתה.

לאחי היה ראש מבריק ומתמטי, והוא נכנס ללמוד באחת הפקולטות למורים את מקצוע המתמטיקה. מהר מאוד השלים את לימודיו בהצלחה וקיבל תפקיד בכיר במשרד החינוך – ניהול בית ספר בעיר. אני נותרתי בסמרקנד והמשכתי לפתח את המפעל. למעשה, גם אני הייתי חייב, בנוסף לעבודתי במפעל, ללמוד מקצוע נוסף. ברוסיה של אותם ימים, כל אחד היה צריך להשתלם במקצוע כלשהו, והתחלתי ללמוד. ב"ה שהלימודים לא היו בשבת.

עד כמה שזה נשמע מוזר, אבל בלילות הייתי לומד ובבוקרים הייתי הולך לעבוד אצל יהודי תלמיד חכם, ירא שמים ומהדר במצוות, החסיד הרב אליהו מישלובין. ברשותו היה מפעל לציורים, ושם הייתי מצייר ומסתת ומזה מתפרנס. שם גם הכרתי יהודי נוסף שברבות הימים הפך להיות המשפיע שלי עד עצם היום הזה, ובצוותא הקמנו את ארגון חמ"ה, הלא הוא הרב משה ניסלביץ, שעבד באותו מפעל. מדי יום במשך שעה היה לומד עמי את ספר התניא. בצוק העיתים, היה הלימוד הזה כמים קרים על נפש עייפה.

קיבל באיגוד תפקיד בכיר מאוד, ואף הקים מפעל לצלחות אלומיניום. באותם ימים לא היו עמודי חשמל שהאירו את הרחובות, ואנשים השתמשו עם נפט בכדי להאיר ולחמם את בתיהם. אבי היה מייצר עבורם את העששיות.

לא אשכח את העוני והדלות שהייתה מנת חלקם של מרבית היהודים שהיגרו לסמרקנד במהלך המלחמה ואחריה. בעיר שרר רעב גדול ואזרחים היו עומדים שעות ארוכות בפתחי מרכזים מיוחדים שם היו מחלקים להם מנות לחם קצובות לכל משפחה. לאחר העמידה המשפילה הזאת, היו שואלים אם יש לך תעודה המעידה שאתה עובד באיזה מקום – זה היה מעיד שאינך 'פריזיט' ומגיע לך לחם לאכול. מי שלא הייתה ברשותו תעודה מעין זו, היה נשלח בבושת פנים. אבי ניצל את מעמדו והנפיק תעודות עבודה פיקטיביות לעשרות חסידים, ביניהם הרב מענדל פוטרפס והרב שמחה גורודצקי.

חסידים אלו לא יכלו לעבוד במפעלים הרבים שהיו פרוסים ברחבי סמרקנד, שכן הם אולצו לעבוד בשבת. אבי מסר אפוא את נפשו בכדי לסייע להם. למרות שיד הברזל של השלטון הקומוניסטי כנגד היהדות התרופפה מעט בשנות המלחמה, בשל היותם עסוקים במלחמתם בגרמנים, בכל אופן, עדיין המצב היה קשה.

בשנת תשי"ב חלה אבי במחלה קשה ומייסרת בקיבה ולא יכול היה להמשיך בעבודתו. שמונה שנים סבל ממחלה זו עד שנפטר לבית עולמו בשנת תש"כ.

מעולם לא הבנתי מאיפה היו לו את אותם תעצומות נפש לסייע ליהודים בריש גלי, מבלי שחשש מהלשנה שהייתה יכולה להושיב אותו במשך שנים ארוכות מאחורי סורג ובריח. אבא היה איש מפורסם מאוד מפני שהיה חבר מפלגה ובכיר באיגוד, אך כל זה לא הפריע לו לתפקד כיהודי חסידי לכל דבר ועניין. הוא העניק לנו חינוך דומה ללא מורא ופחד, ולא שלח אותנו ל'שקולע'. אם לא די בכך, הרי שבכל י"ט בכסלו הייתה מתקיימת בביתנו התועודות גדולה בה היו נוטלים חלק מאות משתתפים, ובה היה מתוועד גם סבי, וזאת למרות הסכנה העצומה הכרוכה בדבר.

אני זוכר היטב את שמחת תורה של שנת תשי"ה. בביתנו התקיימה התועודות גדולה בה נטלו חלק גדולי חסידי חב"ד ששהו באותו הזמן בסמרקנד, אליהם הצטרפו גם חסידים מחסידויות נוספות, וגם יהודים רבים מבוכרה. בית הכנסת

למשימה שהוגדרה כחשובה – חציית נהר גדול. מפקדי הצבא הרוסים לא הסתירו מהם את הסכנה הגדולה הכרוכה במבצע, והכינו אותם לכך שהם שמים את נפשם בכפס, אך למען 'אמא רוסיה' הכול מותר. כל אחד מהחיילים הורשה לכתוב מכתבים ליקיריו ולבני משפחתו; היה ברור שאיש מהם כנראה לא ישוב בחיים אל ביתו ומשפחתו. התמזל מזלו של אבי, וכבר בכניסה אל הנהר חטף כדור בידו הימנית, ופונה משם כשהוא פצוע אל העורף.

ימים ארוכים שכב מחוסר הכרה במתקן רפואי בתנאי שדה שהקימו חיילי חיל הרפואה, עד שהתעורר ושב להכרתו. הוא המשיך ושכב שם כשהוא פצוע במשך כמה חודשים, עד שהחלים ויכול היה לצעוד על רגליו ולחזור לחיים תקינים, כמובן כשיד ימינו משותקת. מאוחר יותר הבין אבי את גודל הנס שנעשה עימו, מכיוון שהכדור חדר אל ידו הימנית ועצר מילימטרים ספורים לפני לבו. אבי סיפר, שבאחד הימים כשנעמד להתפלל, ניגש אליו אחד הרופאים ושאל אותו אם הוא יהודי. בדרך כלל במקומות כאלו לא הייתה גאווה גדולה לנופף בזהות היהודית, אך משום מה הודה אבי ב"אשמה".

אותו רופא, התברר, היה יהודי בעצמו, וכשהוא שמע על עובדת היותו של אבי יהודי, יצא מגדרו בכדי לסייע לו לצאת בשלום מהפציעה ולהחלים מהר ככל האפשר. זאת הייתה דוגמה נפלאה לערבות הדדית. באותו בית רפואה מאולתר, שלטה הזנחה גדולה, וחיילים רבים עם פציעות קלות משל אבי לא שרדו את פציעותיהם ונפטרו מזיהומים שונים. השלטונות לא חסו על החולים, ובפרט לא על חיילים שכבר ידעו כי לא יוכלו לשוב לחזית.

כשהוא חבוש בגבס בידו, אני זוכר את אבי נכנס לבית, לאחר חודשים ארוכים של דאגה ומתח בל יתוארו.

רכבת אנושית בחוצות סמרקנד

אבא היה יהודי פיקח מאוד. הוא נשא תעודה של חבר במפלגה הקומוניסטית, ובזכות כך היו לו זכויות רבות. כל אותם אלו שהחזיקו בתעודות אלו, קיבלו משרה מתוך מגוון התפקידים הציבוריים שהיו בסמרקנד, ואבי ניצל זאת עד תום.

על מנת לשלוט על כל בעלי העסקים בסמרקנד, הקימה הממשלה איגוד פועלים בו היו חברים כל בעלי המלאכה בעיר. אבא

ר' בצלאל ליד קברו של החסיד הנודע ר' דוד הורדוקער

שהוא חי וקיים ובני המשפחה עוד ישמעו ממנו. במשך כל אותן שנים לא ידענו כלל מאותה תשובה שהתקבלה מהרבי, והיינו צריכים להמתין עוד שמונה שנים, עד מותו של סטאלין, כדי לקבל את הבשורה שהוא בחיים.

לא היה גבול להתרגשות שאפפה את כולנו כאשר נכנס לביתנו. ניכרו בו היטב תלאות שנות העבודה שעשה בארץ גזירה. תקופה ארוכה הוא היה צריך להתרגל לרעש העיר. לפעמים היה אומר כי הוא מעדיף לחזור לאותו שקט מקפיא לב וקור חודר עצמות של סיביר. כך או כך, את עובדת היותו חי למרות מוראות המלחמה, תלה סבא בברכתו של הרבי הריי"צ, באומרו שמאומה מדבריו לא שב ריקם.

מרתק היה לשמוע את סיפורו המיוחד, כיצד ניצל ושרד את המלחמה בנסים גלויים.

הוא סיפר שמיד לאחר גיוסו בשנת תש"א, נשבה על ידי גייסות הגרמנים. במשך ארבע שנים היה שבוי אצלם, כשהוא מטולטל ממחנה שבויים אחד לרעהו. מה שטרד את מנוחתו בכל ארבע השנים הללו היה אי גילוי זהותו כיהודי. ברי היה לו כי אם יגלו את יהדותו, היו הורגים אותו במקום. הקושי הכי גדול בלהסתיר את זהותו היהודית היה כאשר כל השבויים היו צריכים להתרחץ בצוותא. נקל לשער מה היה קורה אם מיישהו מהאסירים או השוטרים היה שם לב שהוא מהול.

מעולם לא הבנתי מאיפה היו לו את אותם תעצומות נפש לסייע ליהודים בריש גלי, מבלי שחש מהלשנה שהייתה יכולה להושיב אותו במשך שנים ארוכות מאחורי סורג וברית. אבא היה איש מפורסם מאוד מפני שהיה חבר מפלגה ובכיר באיגוד, אך כל זה לא הפריע לו לתפקד כיהודי חסידי לכל דבר ועניין.

מהשלטונות שבין האסירים נמצא גם דודי בצלאל. או אז הבנו שבמשך כל אותן שנים הוא שהה כאסיר במחנה עבודה בסיביר.

דבר מעניין בקשר לדודי שמענו רק לאחר שיצאנו מגבולות רוסיה בשנת תשל"א. היה זה לאחר שדודתי מצד אימי יצאה מגבולות רוסיה בתש"ו. השאלה הראשונה שהפנתה אל הרבי הריי"צ הייתה לגבי מצבו של אחיה בצלאל. הרבי הריי"צ ענה שהיא יכולה להסיר דאגה מלבה מפני

מדי פעם בפעם היינו אומרים 'לחיים', במיוחד בתאריכים חסידיים. הייתה לו השפעה חזקה עלי; הוא השקיע בי עשרות שעות של חסידות, ולימדני את הנהגותיה והדרכותיה של תורת החסידות. ניתן לומר ללא גוזמה, שאני חב לו את חי הרוחניים. כשהקים את ארגון חמ"ה, הצטרפנו אליו בתקיעת כף אני, אחי הגדול אריה לייב, והרב בערל זלצמן. מאוחר יותר נוספו עוד חסידים נוספים לעשייה החסידית הזו של הפצת המעינות.

בד בבד המשכתי לנהל את המפעל שהקמנו בעזרת אבי. המפעל שגשג וגדל בצורה מרשימה. כל עובדיי, כשלושים ושתיים במספר, היו יהודים, בעוד אני הייתי בן עשרים ושלוש בלבד. המשכתי לנהל את המפעל עד שיצאנו מרוסיה בסוף שנת תשל"א.

העבודה במפעל הביאה לנו פרנסה ברווח, ושנתיים אחר נישואי כבר יכולתי להרשות לעצמי לקנות דירה רחבה ויוקרתי במרכז העיר. בהשראת הרב ניסלביץ', הפך הבית למגדל-אור רוחני. בחצר בנינו בית הכנסת ומקווה טהרה. כמו כן ייסדתי ישיבה בביתי בה למדו ששה בחורים שהיו מגיעים במוצאי שבת ויוצאים מהבית ביום חמישי. כך במשך שלוש שנים פעלה הישיבה בביתי. מאותה קבוצה ראיתי פירות מבורכים רבים.

הרבי הרגיע: הדוד חי

בשנים תש"ו-תש"ז עזבו רוב החסידים את סמרקנד וברחו מרוסיה באמצעות פספורטים פולניים מזויפים. אנחנו נותרנו בסמרקנד משום שדודי בצלאל לא שב עדיין מהמלחמה, וסבי ואמי חששו מאוד למצבו. לא קיבלנו ממנו כל אינפורמציה, ובו בזמן ששאר החסידים החלו לצאת מרוסיה דרך פולין, התעקש סבי שלא לצאת מרוסיה עד אשר יידע מה עלה בגורלו של בנו מחמדו שזכה בילדותו לקבל את ברכת הרבי הריי"צ לחיים ארוכים. הימים חלפו, איתם גם חודשים ושנים, אך כל בשורה אודותיו לא הגיעה.

אי-הוודאות והחרדה המתמדת לגורלו ליוותה אותנו משנת תש"א – כשנראה בפעם האחרונה – ועד שנת תשי"ג, כשסטאלין שבק חיים. לאחר מותו של אותו עריץ מרושע, הודיעו השלטונות ברוסיה על חנינה עבור רבבות אסירים פוליטיים שקיבלו עונשים. יום אחד קיבלה המשפחה הודעה

הארסיות ומילות השטנה ששמע מדי יום ביומו מהחיילים הגרמנים כנגד העם היהודי, היו עבורו תמרור אזהרה לסכנה התמידית בה הוא שרוי.

פעמים רבות היה בטוח שעלו על זהותו, וכבר הכין את עצמו לגרוע מכל, אך ברכתו של הרבי הריי"צ היא זו שהגנה עליו. פעמים היו שאנשי המחנה החלו לחשוך בו, אבל בדיוק אז הוא הועבר למחנה אחר... כמו חיה פצועה חי במשך כל שנות המלחמה. כאשר הצבא הגרמני החל לספוג תבוסות וחיליו החלו לסגת לאחור, הם לקחו אותו עם עוד מאות אלפי חיילים רוסים שבויים אל העיר ברלין. מי ששחרר אותו ואת שאר החיילים הרוסים והזרים, היו חיילי הצבא האמריקאי שנכנסו לברלין.

בין אותם חיילים אמריקאיים היו גם יהודים רבים. כשנדע להם שהוא יהודי, דאגו לו בחמלה רבה וברוחב לב. הם הלבישו והאכילו אותו כיד המלך. הוא שהה במחנה גדול בו רוכזו כל שבויי המלחמה, בעוד שארגונים הומניטאריים דאגו לכל צרכיהם. החיילים במחנה הודיעו לו שהוא יכול לבחור שלושה יעדים אליהם יוכל לנסוע: ארצות הברית, אנגליה או ארץ ישראל. מפאת היותו יהודי, דחקו בו החיילים לנסוע דווקא לארץ ישראל ולהצטרף למאמץ של אחיו לייסד מדינת לאום יהודית, אולם כשנדע לו שאביו ואחיותיו מחכים לשובו ברוסיה, בחר לשוב לשם.

משבי הגרמנים לסיביר

לילה אחד עזב את המחנה האמריקאי ועבר אל המחנה בו רוכזו האזרחים הרוסים. הללו קיבלו אותו בסבר פנים יפות, והוא שהה שם מספר שבועות. באחד הלילות העירו אותו, והוא נקרא אל חדר הפיקוד והבקרה של המחנה, שם פגש אותו קצין רוסי בכיר ששאלו לשמו ולשם משפחתו, כיצד נפל בשבי ומה עוללו לו הגרמנים. לבסוף הציב בפניו שאלה: איך ייתכן שהם הותירו אותך בחיים והרי אתה יהודי? הוא ענה להם שהקב"ה שמר עליו. התשובה הזאת הייתה לצנינים בעיני המפקד, והוא פסק "אינך אלא מרגל".

למחרת בבוקר התאספו כל השבויים ואנשי המחנה, והמפקדים עשו סלקציה. היו שהופנו לצד שמאל והיו לצד ימין. אלה שהופנו לצד שמאל – ביניהם גם דודי בצלאל – הועלו על רכבת שכולה

הרב יעקובסון סיפר, שאין זו הפעם הראשונה שהוא דורך על אדמת רוסיה לאחר שיצא ממנה, ולפני כל טיסה הוא מקפיד להיכנס ל'יחידות' ומעולם הרבי לא נתן לו אישור לפגוש את בני משפחתו. בפעם הזאת - הוסיף - כשנכנס לרבי בטרם יצא לדרך, טון הדיבור היה שונה לגמרי. הרבי ענה לו שגלות רוסיה עומדת בפניי סיום, והוא יכול להיפגש עם כל מי שהוא רוצה ואל לו לחשוש, בתנאי שלא לעשות זאת בהיחבא כדי שלא יחשבו שיש מה להסתיר.

עובש וטינופת, נודפת מריח גללי פרות. הרכבת יצאה בדרכה חזרה לרוסיה, כשכל הדרך ניתנו להם מנות אוכל ושתיה בצמצום ובמשורה. חום וצפיפות שררו שם, ורבים שלא יכלו לסבול זאת, מתו. מה שלא הספיקו הגרמנים לבצע, השלימו הרוסים לאזרחיהם באכזריות לא פחותה. כשהאקלים החל מתחלף מחום לקור, הבינו שהם מתקרבים לסיביר.

דודי סיפר, שבכניסה לסיביר ירדו גשמים עזים, והמים זלפו לתוך הקרונות. טיפות מים הטיבו מעט את מצבם. הוא הבין היטב כי גורלו וגורל חבריו לרכבת נחרץ להישלח לארץ גזירה, כאילו לא היה די להם בשנים הארוכות של הסבל.

האזור אליו הובאו נקרא קומי-אס-אס-ער. כשהרכבת נעצרה, הם התבקשו לרדת. מול עיניהם התגלה מחנה גדול ובו שורת בתי עץ. כל אחד מהם קיבל חדר, ואת האוכל היו צריכים להשיג לעצמם מציד של איילים ושאר חיות בר ששוטטו באזור. עבודתם הייתה לנסר גזעי עצים, להוריד

מהם את הענפים ובחודשי הקיץ, כאשר מי הנהר הסמוך החלו להפשיר ולזרום, שלחו דרכו את העצים לערים אחרות ברוסיה.

רבים מאלו שהגיעו למחנה, לא שרדו. גופם לא עמד בטמפרטורות הקור הנמוכות כמו גם נוכח כמות האוכל המזערית ועבודת הפרך שהושתה עליהם. אנשים נפטרו בזה אחר זה. המחשבה על הישרדות בחיים העסיקה אותם במרבית שעות היום. בתנאים מזעזעים אלה נאלץ דודי לחיות כמה שנים, על לא עוול בכפו, עד מותו של הצורך סטאלין.

מששב לסמרקנד, החל להשתקם ולחזור למסלול חיים נורמלי. לימים זכה להינשא ונולדו לו ילדים. בשנת תשל"א, כשיצאנו כל בני המשפחה מרוסיה, הוא היה היחיד שסרב להצטרף אלינו והמשיך לנהל את המפעל שניהלת. הוא מונה לשמש כחזן ודרשן בבית הכנסת הבורקרי הגדול עד פטירתו בשיבה טובה בגיל שמונים ושלוש.

המשפחה המורחבת כולה ראתה בחוש כיצד ברכתו של הרבי הריי"צ התממשה במילואה. הרבי בירכו שיזכה להינצל מהמחלה שתקפה אותו בילדותו ויזכה לאריכות חיים – ואכן זה בדיוק מה שאירע. בניסים גלויים ניצל מגיא ההריגה הנאצי ומאכזריות השלטון הקומוניסטי, שרד חיים קשים במחנה עבודה נידח, בקיפאון ובתנאי עבודת איומים עם מעט מאוד אוכל, בו בזמן שחבריו מתו בזה אחר זה. לימים אף זכה להקים משפחה לתפארת, וחי עד גיל מבוגר מאד – בסטטיסטיקת השנים של חיי אנשים בברית המועצות.

דרישת שלום מהרבי

נחזור אחורה לימים שאחרי מלחמת העולם השנייה:

משפחתנו ויתרה על ההזדמנות שניצלו חסידים רבים לצאת בעורמה מרוסיה על ידי זיוף מסמכים. כל השנים המתנו בהשראתו של סבי לדוד שנעלם ולא ידענו עקבותיו.

מאות חסידים הצליחו להבריח את הגבול, עד שהממשל הרוסי שם ידו על ארגון הבריחה. חלק מהחסידים נאסרו, וחלק אחר נמלטו על נפשם. מאז, במשך למעלה מעשרים שנה היינו מנותקים מהעולם החיצוני. לאחר המלחמה התארגן השלטון הקומוניסטי מחדש וחזר להשליט את טרור האימים שלו על מיליוני האזרחים. לא חלמתי שאי פעם אצליח לצאת מרוסיה

לארץ ישראל.

היינו מנותקים מהווי מרכזי החיים היהודיים בארץ ישראל או בארצות הברית. כל המכתבים עברו צנזורה קפדנית. כך המשכנו לחיות את חיינו מאחרי מסך הברזל, בעוד מרבית ממכרינו ובני משפחתנו נמצאים בארצות החופש. אישוש לתחושה הזאת שאנחנו נשאר מאחורי מסך הברזל עוד שנים רבות, קיבלתי מ'ר' מענדל פוטרפס שהשתחרר מהגלות הארוכה בה היה נתון בסיביר. אשתו ושני ילדיו שהצליחו עוד קודם לצאת מגבולות רוסיה והתגוררו בלונדון, הפכו עולמות בכדי לנסות להוציאו, ועירבו בכך אפילו את מלכת אנגליה, אך מאומה לא עזר. אפילו שלא היה לרוסים שום תועלת מהחזקתו, הם התעקשו שלא לשחררו.

ניצני האור החלו להבזיק בסוף שנת תשל"א. ביום בהיר אחד קיבלתי טלפון. מן העבר השני של הקו היה אחי הגדול אריה לייב שהתגורר במוסקבה. הוא אמר לי שכן דודנו גרשון בער יעקובסון נמצא כעת במוסקבה. אי אפשר לתאר את ההתרגשות שלפתי אותי באותם רגעים. שנים שלא שמענו ממנו או ממישהו מבני משפחתנו שהצליחו לצאת את מסך הברזל; ידענו רק דברים כלליים ביותר, כמו למשל שהרבי הריי"צ הסתלק, וחתנו התמנה תחתיו ואודותיו מספרים נסים ונפלאות. אך מי זה הרבי? איך הוא נראה? זאת השתוקקנו לדעת. חלמנו על זה.

כל בני המשפחה המורחבת, בהם משפחת גרליק ועוד, ארזו כמה ממיטלטליהם וטסו למוסקבה כדי להיפגש עמו. בתחילה יראתי להצטרף לפרצי האושר הללו. הבנתי מאחי שהוא עיתונאי חשוב, ופחדתי שסוכני חרש ידעו על פגישתי עמו ואז יתחילו לבדוק בציניותי ויגלו שכל ביתי מלא בדברים שמונגדים לחוק, כמו מקווה, בית הכנסת ופעילויות יהודיות נוספות בהן לקחתי חלק. עם כל הרצון העז שהיה לי לשמוע דרישת שלום חיה ממישהו שנמצא בסמיכות לרבי, חששתי מאוד.

אחרי שכל בני משפחתי יצאו מהבית בדרכם למוסקבה, התעצמה ההשתוקקות שלי לראות ולהיראות. החלטתי לשאול את הרב יעקובסון בעצמו מה הוא אומר על מפגש בינינו, האם זה יוכל להזיק לכל ענייני היהדות שאנו פועלים בהם. טלפנתי לאחי וביקשתי ממנו שישאל זאת אצלו. אחי אכן דיבר עמו וחזר אלי לאחר זמן קצר, ואמר לי ששאל אותי על כך, והוא ענה לו תשובה שהפתיעה אף אותו. הרב יעקובסון

"עיתונאי אמריקאי הגיע לרוסיה".
ר' גרשון גייקובסון בביקורו כעיתונאי ברוסיה

סיפר, שאין זו הפעם הראשונה שהוא דורך על אדמת רוסיה לאחר שיצא ממנה, ולפני כל טיסה הוא מקפיד להיכנס ליחידותי ומעולם הרבי לא נתן לו אישור לפגוש את בני משפחתו.

בפעם הזאת – הוסיף – כשנכנס לרבי בטרם יצא לדרך, טון הדיבור היה שונה לגמרי. הרבי ענה לו שגלות רוסיה עומדת בפניי סיום, והוא יכול להיפגש עם כל מי שהוא רוצה ואל לו לחשוש, בתנאי שלא לעשות זאת בהיחבא כדי שלא יחשבו שיש מה להסתיר.

כששמעתי זאת, אבן נגולה מלבי וכל החשש שאפף אותי קודם לכן, נעלם כלא היה.

למחרת כבר הייתי במוסקבה, ולמרות שעדיין רעדתי מפחד, על החשש האפילה האמונה בדברי הרבי.

פגישה מרגשת במוסקבה עם הבן-דוד העיתונאי

אי אפשר לתאר במילים את ההתרגשות הגדולה שאחזה בי כשפגשתי בו. נפלנו איש על צווארי רעהו. גרוני נשנק מדמעות. הוא סיפר לנו בהתפעלות גדולה על הרבי ועל מנהיגותו שחוצה יבשות, וסיפר לי את מה ששמע ביחידות לפני שהגיע בפעם הזאת,

שגלות רוסיה עומדת בפני סיום, ואילו אנחנו נוכל לצאת מהמצר אל המרחב, לאן שרק נבחר.

כשנפרדנו לשלום הייתי מעט מבולבל. כמו רבים אחרים חלמתי על היום שבו נוכל לצאת, אך מעולם לא חשבתי בצורה פרקטית וממשית שהדבר יכול להתאפשר.

עד היום אני זוכר את המחשבה שעברה בי באותה שעת פרידה – שדברים אלו נאמרים כדי לנסוך בי תקווה ואמונה בלבד, שלא אפול ברוחי, אבל אין הדברים כפשוטם. מה שחיוק את החשש הזה הייתה העובדה שהקשר שנוצר בין אחי אריה לייב עם גרשון בער יעקובסון, עלה לאחי במשרת ניהול בית הספר. ומעשה שהיה:

בוקר אחד קיבל אחי הזמנה למשרד החינוך, שם נשאל על אודות הקשר שיש לו עם עיתונאי אמריקאי. אחי ענה להם בפשטות שהוא בן דודו. כשענה כך, הם הוציאו את הטופס שמילא בטרם התקבל לעבודה, ובין השאלות שנשאל אז הייתה השאלה האם יש לך בני משפחה שמתגוררים מחוץ לרוסיה. על השאלה הזו הוא ענה בשלילה. כעת הטיחו בו:

האם שיקרת אז או שאתה משקר עכשיו? הוא ענה להם שאמנם בעבר כתב שאין לו משפחה בחוץ לארץ, זאת מפני שבשנת תשי"ו הוא חשב שכן דודו מתגורר איפשהו ברחבי רוסיה, ורק לאחרונה נודע לו שהוא עזב וגר בניו-יורק.

טענותיו אלו לא התקבלו, ואמרו לו שמי שיש לו בן משפחה מחוץ לרוסיה, לא ראוי לנהל בית הספר, והוא פוטר. פיטורין אלו נגעו ללבו מאד.

'איחוד משפחות' עם העיתונאי שאול שיף

הרב יעקובסון המשיך מרוסיה לבקר גם בארץ ישראל ומצא שם את העיתונאי שאול שיף, וביקש ממנו לשלוח לכל משפחתנו בקשת איחוד משפחות, על מנת שיאפשרו לנו לצאת לארץ ישראל. זו הייתה הדרך היחידה שמישהו ברוסיה יכול היה לצאת, רק לאחר שהגישו מחו"ל הזמנה עבור איחוד משפחות. כשקיבלתי בדואר את ההזמנה ממנו, ניגשתי למשרד ההגירה בעיר, לא בלי חשש.

מאותו רגע ועד היציאה מרוסיה, ליוו אותנו רצף של השגחות פרטיות. הגדולה מכולן הייתה שבבקשת האשרה ליציאה

דברים. בכסף שהיה לי קניתי שטיחים במחשבה שאוכל להעבירם לארץ ישראל, אך מהר מאוד הבנתי שפקידי המכס בודקים בדקדקות רבה כל מזוודה, ומה שנראה להם הם מחרימים ולוקחים לעצמם. החלטתי שאני לא אתחנן אליהם, ושייקחו מה שירצו. כשבדקו את תיקי עמדתי בצד ושתקתי; לא היה לי שום בעיה שיקחו את הכול רק שיאפשרו לי לצאת.

על-דבר אחד שמרתי כעל בבת עיני, וזהו ספר התורה שלי. אחד המוכסים לחש לי שאתן לו כמה בקבוקי 'וודקה' ולא אתחרט. הוא הבטיח שיהיה ערב לכך שמזוודה אחת מתוך שלל המזוודות שרציתי להעביר, לא תעבור בדיקה ואוכל לקחתה במלואה. הצבעתי אפוא על המזוודה בה היו זוג התפילין שלי וספר התורה בו הייתי קורא. הוא ניסה להרים את התיק, וכשראה שזה כבד שאל בהלצה האם יש שם יהלומים? עניתי כמשיח לפי תומי שיש שם ספר תורה. הוא הבין טוב מאוד מהו ערכו של הדבר, ואמר שהתעריף של המזוודה הזאת הוא לא פחות מאלף רובל טבין ותקילין (במקום מאתיים שביקש עד כה).

לא חשבתי פעמיים, גם ככה לא הייתה לי אפשרות לנסות להתמקח עימו. לא רציתי שספר התורה ייפול בידיהם של אותם ערלים משוקצים.

באותם רגעים שספרתי את אלף הרובלים, חשבתי לעצמי עד כמה הכסף אינו שווה במאומה, והוא אינו אלא אמצעי וכלי בכדי לשרת את הרצון של הקב"ה בעולם. תחושה של גיל ושמחה הציפו את לבי שלפחות את אותם סכומי כסף גדולים שזכיתי לתת לצדקה בסמרקנד, לא יוכל איש לקחת ממני, אפילו לא פקיד מכס מושחת.

שלושה ילדים היו לנו בעת יציאתנו ממוסקבה. המראנו לעבר ווינה ומשם המשכנו לארץ ישראל.

את סיפורו מסיים הרב בערק'ה שיף בהתרגשות רבה:

"אשרינו שחסידיים אנחנו, מקושרים לרבי, שותים מבאר מים חיים של תורת החסידות, תורתם של רבותינו נשיאנו והרבי בראשם, במהרה יבוא ויגאלנו בגאולה האמיתית והשלימה. טובי הכותבים לא יוכלו לתאר את התענוג הצרוף, הפנימי והעמוק שחווינו כולנו שעה שרגלינו דרכו על אדמת ארץ ישראל, והכול בברכתו הנבואית של הרבי שידע ברוח הקודש מתי את קיצם של שלטון הקומוניסטים".

יצאו יחד מגלות רוסיה. ר' בערק'ה שיף וילדיו

בוקר אחד קיבל אחי הזמנה למשרד החינוך, שם נשאל על אודות הקשר שיש לו עם עיתונאי אמריקאי. אחי ענה להם בפשטות שהוא בן דודו. כשענה כך, הם הוציאו את הטופס שמילא, בטרם התקבל לעבודה, ובין השאלות שנשאל אז הייתה השאלה האם יש לך בני משפחה שמתגוררים מחוץ לרוסיה. על השאלה הזו הוא ענה בשלילה. כעת הטיחו בו: האם שיקרת אז או שאתה משקר עכשיו?

החשש הגדול: זוג התפילין וספר התורה במזוודה

ביציאה לא נתנו לנו להוציא יותר מדי

צריך להביא חתימה של הממונה עליך שאינך נצרך במפעל בו אתה עובד. מי שהיה מנהל מעלי היה גוי מוסלמי שונא ישראל. איתי הוא היה בקשרי ידידות רק מפני שקיבל שוחד רב, אבל לא מעבר לכך. בהשגחה פרטית, בדיוק באותם ימים הוא יצא מהעיר ואני הייתי מופקד על החותמות. מובן שנתתי חוות דעת שתתמוך ברצוני לצאת וחתמתי תחת שמו... אם הדבר היה מתגלה, הייתי יכול להישפט לשנים ארוכות.

רק חודש ימים חלף עד שהוזמנתי למשרד ההגירה, שם הודיעו לי שבקשתי אושרה, ושיש לפני חודש ימים בלבד כדי לארוז ולצאת מרוסיה. שמענו סיפורים של אנשים אחרים שהיו צריכים לחכות תשעה חודשים ואף יותר, עד שנקראו למשרד ההגירה שם הודיעו להם שבקשתם נענתה בסירוב – והנה אנחנו בתוך חודש ימים מקבלים תשובה חיובית.

כעת היינו צריכים למכור את כל נכסינו בתוך חודש ימים בלבד. ידענו שבעזיבה זו אנחנו מוותרים למעשה על אזרחותנו הסובייטית. לאחר שבוע, הכנסתי את רעייתי לאשפוז מדומה באמתלה של התקף לב, בכדי שתהיה לי סיבה למה איחרנו את מועד היציאה, למקרה שלא נספיק לסיים את ההכנות בזמן.

בסופו של חודש ראינו את ברכת ה'. הצלחנו למכור בנקל את הדירה הגדולה שהייתה ברשותנו. את המפעל כמו גם סכום כסף גדול העברתי לדודי בצלאל שהתעקש להשאר ברוסיה.